

Vibeke Jarftoft

Forord til artiklen: Fiktionen om læring som produkt af pædagogiske læreplaner

Det var med stor glæde, jeg modtog et eksemplar af bogen: *Psychology from the Standpoint of the Subject. Selected Writings of Klaus Holzkamp* (2013), i hvilken Ernst Schraube og Ute Osterkamp har udgivet en samling artikler af Holzkamp på engelsk. I den var der nogle, jeg ikke tidligere havde fået tygget mig igennem på tysk, heriblandt *The Fiction of Learning as Administratively Plannable* – eller som den hedder på tysk *Die Fiktion administrativer Planbarkeit schulischer Lernprozesse* (Holzkamp, 1992, 1997).

Det kan måske undre, at man giver sig i kast med at oversætte en artikel om skolesystemer, undervisning og læring, der er 21 år gammel og vel for længst kunne forventes at være uddateret. Det ville da også være glædeligt, hvis det var sådan, men desværre synes det på ingen måde at være tilfældet. Tværtimod fremstår den udvikling af læringsbegrebet, som Holzkamp skitserer i artiklen, stadig yderst frugtbar og relevant. Læsningen af artiklen gav mig lyst til at dele den med andre, der interesserer sig for pædagogik, læring og undervisning, men som måske ikke lige giver sig i kast med at læse engelsk eller tysk – og slet ikke, hvis det er skrevet så kringlet, som det ofte er i Holzkamps tekster.

I mine øjne kan denne artikel måske åbne op for forståelser af mulige sammenhænge mellem organiseringen af den samfundsmæssige undervisning og den udbredte diagnosticering af skolebørn, der foregår i en stor del af verden i disse år, hvor ADHD og autisme tegner sig for et betydeligt antal. Holzkamp beskæftiger sig ikke eksplicit med sygeliggørelse og diagnosticering i artiklen, men hans analytiske begreber om læring og beskrivelsen af modsætningerne mellem organiseringen af undervisningen (i 45 minutters lektioner osv.) og en elevs fortvivlede forsøg på at fordybe sig i en problemstilling når skoleklokken ringer til frikvarter osv., gav mig anledning til at tænke videre over, hvilke mulige betydninger manglen på/forbindelser mellem subjektivitet, læring og undervisning kan have.

Den danske oversættelse er stadig noget kringlet og stiller visse krav om tålmodighed til læseren. Nogle sætninger er meget lange og skal måske læses flere gange for at give mening – men vil så forhåbentlig også give anledning til refleksion og erkendelse.

Min oversættelse tog udgangspunkt i Schraubes og Osterkamps engelske version (2013), men hen ad vejen fandt jeg det nødvendigt også at inddrage den tyske originaltekst, for at sikre, at teksten ikke skulle fjerne sig

for langt fra Holzkamps oprindelige artikel (Holzkamp, 1992, 1997). Den er et resultat af et oplæg han holdt ved *Det 6. internationale kritisk psykologiske ferieuniversitet* i Wien i 1992. Kort efter udgav han sit værk *Lernen. Subjektwissenschaftliche Grundlegung* (Holzkamp, 1993), som er en omfattende og anbefalelsesværdig indføring i læringsforståelsen i den kritiske psykologi.

Jeg skriver ovenfor, at Holzkamps artikel *desværre* stadig er relevant. Det skyldes, at de problematikker, Holzkamp tager op i artiklen, drejer sig om, hvilke muligheder børn (og elever bredere set) har for at lære – og om hvilke muligheder og betingelser lærere har for at udføre deres arbejde under særlige samfundsmæssige organiseringer af skole og undervisning. Umiddelbart kunne det godt virke, som om de forhold, Holzkamp beskriver i artiklen, har ændret sig betydeligt, og at danske forhold slet ikke lader sig sammenligne med tyske i den tid, som Holzkamp skrev i. For hvilken lærer ville for eksempel umiddelbart erklære sig enig, når Holzkamp anfører, at eleverne i undervisningen forventes at: "... undertrykke flowet af egne impulser, tanker eller følelser – eller endnu bedre slet ikke at have dem." (jf. s. 18)? Mange lærere oplever nok tværtimod, at de gør et stort stykke arbejde for at bruge elevernes impulser, tanker og følelser i deres arbejde. Men hånden på hjertet – hvilken lærer har ikke også fra tid til anden ønsket, at eleverne havde lidt færre impulser, tanker og følelser, eller at de i hvert fald ville holde dem for sig selv, så længe hun/han forsøger *at komme til at undervise*¹? Lærerne forventes at undervise eleverne i det, som de ifølge generelle undervisnings- og læreplaner skal testes i næste gang. Hvis det ikke lykkes eleverne at lære eller demonstrere/reproducere det, som

lærerne forsøger at undervise, i antager man måske, at det vil komme den enkelte elevs fremtid til skade, "skæmme" lærerens/skolens ry, trække ned i den næste udgave af PISA-undersøgelserne etc.

For at ruste eleverne til prøverne og leve op til undervisningsministeriets krav om, at alle skal behandles lige og have mulighed for at lære det samme i skolen, søger lærerne så måske at gøre brug af aktuelle pædagogiske og politiske diskurser om *individuelle læringsstile, ansvar for egen læring, individuelle læreplaner, inkluderende undervisning, differentieret undervisning etc.* Det er mit håb, at artiklen blandt andet kan føre til overvejelser af – og til at stille spørgsmål ved – om sådanne bestræbelser reelt kan løse op for de grundlæggende dilemmaer, som de danske skoler (og undervisningssektoren bredere set) står i, og som Holzkamp rammende beskriver i artiklen: Nemlig dilemmaet vedrørende "... skolens mål om retfærdigt at tilskrive ulige livsmuligheder ..." (jf. s. 9) til eleverne. Modsætningerne mellem (og i) pædagogiske diskurser og organisatoriske betingelser er således nogle af de problemer og modsætninger, Holzkamps arbejde kan bidrage til at belyse.

En central pointe i artiklen handler om "kortslutningen" mellem undervisning og læring, der kommer til udtryk i en stor del af det, der foregår i skolen. En afgørende kritik retter Holzkamp således imod den udbredte og implicite antagelse, at læring skulle være et direkte resultat af undervisning: Hvis eleverne undervises i x, så forventes de også at lære x. Denne antagelse er udtryk for et undervisningsperspektiv, som ikke får fat i det subjekt-perspektiv, som Holzkamp med udviklingen af sine læringsbegreber viser, kan give udvidede og frugtbare forståelser af, hvad det vil sige at lære. For mig at se kan dette pege på mulige åbninger af hvordan *undervisningspraksisser* måske i stedet skulle begribes og omformes i retning af det, man kunne kalde *subjektive læringspraksisser*.

1 Charlotte Højholt har også på interessant og empirisk vis beskæftiget sig med problematikken om læreres besvær med, frustrationer over og bestræbelser på "at komme til at undervise". (Højholt, 2001, s. 313 ff.)

Der er ikke tale om, at Holzkamp har løst alle problemer, når vi forsøger at begribe og udvikle subjektive og samfundsmæssige forudsætninger for læring. Der er stadig meget at arbejde videre med: Eksempelvis har Holzkamp ikke beskæftiget sig særligt med, hvordan undervisning og læring *kunne* hænge sammen på andre end kortsluttede måder. Det er en udfordring, Ernst Schraube har taget op med et begreb om *fluidity of learning and teaching*, og som man nok fremover vil kunne finde mere om i hans arbejde. Flere andre forskere arbejder også videre med læringsbegreber, der knytter an til den kritiske psykologi (f.eks. Jean Lave, Ole Dreier, Charlotte Højholt, Morten Nissen, Line Lerche Mørch, Erik Axel mfl.).

En specifik kritisk refleksion af Holzkamps artikel kan findes hos Frigga Haug (2009).

Til sidst vil jeg takke Annegret Friedrichsen, Line Tørsleff og Ernst Schraube for deres tålmod og hjælp i og med oversættelsesprocessen.

Litteratur

Haug, F. (2009): "Teaching How to Learn, Learning How to Teach". I: *Theory & Psychology*, vol. 19 (2), s. 245-273.

Holzkamp, K. (2013): *The Fiction of Learning as Administratively Plannable*. I: Schraube, E. & Osterkamp, U. (red.) (2013): *Psychology from the Standpoint of the Subject. Selected Writings of Klaus Holzkamp*. Hampshire: Palgrave Macmillan (s. 115-132).

Holzkamp, K. (1992): *Die Fiktion administrativer Planbarkeit schulischer Lernprozesse*. I: Braun, K. H. & Wetzel K. (red.) (1992): *Lernwiedersprüche und pädagogisches Handeln*. Bericht von der 6. internationalen Ferien-Universität Kritische Psychologie, 24. bis 29. Februar 1992 in Wien. Marburg: Verlag Arbeit & Gesellschaft (s. 91-113).

Holzkamp, K. (1997): *Die Fiktion administrativer Planbarkeit schulischer Lernprozesse*. I, *Schriften I. Normierung, Ausgrenzung, Widerstand*. Hamburg: Argument Verlag (s. 215-234).

Holzkamp, K. (1995): *Lernen. Subjektivwissenschaftliche Grundlegung*. Frankfurt/Main: Campus Verlag.

Højholt, C. (2001): *Samarbejde om børns udvikling. Deltagere i social praksis*. København: Gyldendal Uddannelse.

Schraube, E. & Osterkamp, U. (red.), (2013): *Psychology from the Standpoint of the Subject. Selected Writings of Klaus Holzkamp*. Hampshire: Palgrave Macmillan.